

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

КАС'ЯНЕНКО ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 373.2.091:376

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО
РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Мукачівському державному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник : доктор педагогічних наук, доцент
Довженко Тетяна Олексіївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
декан факультету початкового навчання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Лариса Володимирівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія, завідувач кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових методик;

кандидат педагогічних наук
Писарчук Оксана Тарасівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти.

Захист дисертації відбудеться 2 липня 2018 року о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 1 червня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток дошкільної освіти в Україні передбачає гуманізацію освітнього процесу, спрямовує педагогів на всебічне розуміння індивідуальних відмінностей дітей і врахування їх під час організації дошкільної освіти загалом. Сучасний заклад дошкільної освіти прагне до гнучкого режиму роботи, враховуючи індивідуальні потреби не лише дитини, а й родини.

Незважаючи на це, залишається нерозв'язаною проблема підготовки фахівців, які могли б задовільнити освітні потреби різних категорій дітей, у тому числі і дітей з особливими освітніми потребами: із затримкою психічного розвитку, з порушеннями роботи опорно-рухового апарату, з різноманітними вадами та розладами психічних процесів (уява, увага, пам'ять, мовлення, мислення). Окрім цього, реалії суспільного життя вимагають залучення до дошкільної освіти й таких дітей, які раніше не відвідували закладів дошкільної освіти.

На сьогодні в Україні розроблено низку законодавчих актів, які забезпечують рівні умови для навчання і виховання осіб, які мають обмежені можливості здоров'я (Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази МОН України, Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація», Концепція розвитку інклюзивної освіти (2010 р.). Серед важливих завдань реалізації інклюзивного підходу в Концепції визначено удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання.

Однією з нових форм навчання дітей з особливими потребами є визнана у багатьох країнах світу інклюзивна освіта, яка забезпечує право кожної дитини навчатися в загальноосвітньому закладі із наданням їй усіх необхідних для цього умов. Організація інклюзивної освіти передбачає подолання низки стереотипів та необхідність розробки специфічних механізмів її впровадження. Спільне навчання дітей з інвалідністю та «звичайних» дітей неможливо без толерантного ставлення до особливостей іншої людини, без природного прийняття її, без готовності до створення з нею дружніх, партнерських стосунків.

Це вимагає розробки змісту програм підготовки для майбутніх педагогів, програм підвищення кваліфікації вчителів та вихователів, для методичного забезпечення процесу інклюзії, а також її психологічної підтримки. Інклюзивна освіта, яка інтенсивно входить у практику сучасного закладу дошкільної освіти, ставить перед ним багато складних питань і нових завдань, які потрібно вирішувати як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Аналіз зарубіжної та вітчизняної практики впровадження інклюзії в освітній процес дав можливість виокремити праці вчених, які зробили вагомий внесок у розробку теоретико-методичних основ інклюзивної освіти (В. Засенко, Д. Депплер, Т. Дмитрієва, А. Колупаєва, Т. Лорман, Н. Назарова, Є. Пургина, М. Семаго, Н. Семаго, Д. Харві, В. Хитрюк, Н. Шматко, О. Ярська-Смирнова та ін.); умов забезпечення сприятливого характеру міжособистих стосунків і психологічного клімату в інклюзивному середовищі (Т. Кожекіна, В. Циренов та ін.); шляхів професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної

освіти (С. Алехіна, Д. Ахметова, О. Денисова, Є. Кутепова, О. Мартинова, В. Понікарова, Н. Романович та ін.).

Проблему підготовки майбутнього вихователя до професійної діяльності вивчали О. Абдуліна, А. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Л. Зданевич, О. Кучерявий, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, К. Крутій, О. Писарчук та ін. Питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджували Н. Назарова, І. Хафізулліна, Ю. Шумилівська та ін.

Аналіз науково-педагогічної літератури та практичної роботи з означеної проблеми, тенденцій розвитку сучасної освіти дали змогу виокремити низку суперечностей, особливо між:

- нагальною соціальною потребою впровадження в освітній процес інклюзії і недостатньою готовністю майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти до її організації;

- значною кількістю дітей, які потребують інклюзивної освіти, та низьким рівнем діагностико-прогностичних технологій організації дошкільної освіти в системі професійної підготовки вихователів;

- реальними здобутками передового педагогічного досвіду з організації інклюзивної освіти і слабким впровадженням його ідей в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти.

Ураховуючи актуальність означеної проблеми, її недостатнє розроблення, визначено тему дисертаційного дослідження **«Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є частиною комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Сучасні освітні виховні технології в підготовці вихователя» (державний реєстраційний номер 0111U008876) та кафедри педагогіки і методики дошкільної освіти Мукачівського державного університету «Формування професійної компетентності майбутнього фахівця в умовах сучасної освітньої парадигми» (державний реєстраційний номер 0111U000150). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 522 від 07.03.2014 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 25.03.2014 р.).

Об'єкт – професійна підготовка майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Предмет – зміст, методи і форми професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

Мета – обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясувати стан розроблення проблеми, конкретизувати сутність основних понять дослідження.

2. Розробити діагностичну методику (критерії і показники) для визначення рівнів готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

3. Обґрунтувати модель формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

4. Експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

Досягненню мети й вирішенню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів дослідження**: *теоретичних* (аналіз, синтез наукової літератури для порівняння різних поглядів на досліджувану проблему, визначення понятійно-категоріального апарату, обґрунтування моделі формування готовності до організації інклюзивної освіти); *емпіричних* (анкетування, опитування, спостереження, бесіда, методи експертних оцінок, самооцінки, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів, тестування, педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії); *математичних* (кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту).

Експериментальною базою дослідження були факультети та відділення дошкільної освіти трьох закладів вищої освіти (Мукачівського державного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка). Усього дослідженням було охоплено 136 студентів, 22 викладачі, а також 42 вихователі закладів дошкільної освіти м. Мукачева та м. Тернополя.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- науково обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії (реалізація контекстного підходу у формуванні мотиваційно-ціннісних установок з організації інклюзивної освіти дошкільників; синтезування змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу у спецкурсі «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями»; забезпечення наступності етапів (інформаційно-орієнтованого, квазіпрофесійного, діяльнісного) як поєднання теоретичної та практичної підготовки);

- розроблено модель формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії, яка відображає мету і завдання, методологію цього процесу, єдність мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексійного компонентів, етапність і діагностичну методику визначення рівнів готовності майбутніх вихователів, критерії (мотиваційно-ціннісний, змістово-інформаційний, продуктивно-результативний, самооцінний), показники, рівні (нульовий, низький, середній, високий), результат.

Уточнено зміст понять «готовність до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії» і «компетентність майбутнього вихователя до організації інклюзивної освіти».

Подальшого розвитку й конкретизації набули зміст, форми, методи і засоби підготовки майбутнього вихователя до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено і впроваджено в практику закладів вищої освіти спецкурс «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями». Зміст і результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися в процесі читання курсів «Дошкільна педагогіка», «Корекційна педагогіка», «Основи інклюзивної освіти»; у системі підвищення кваліфікації вихователів; написанні підручників, посібників, у підготовці студентами курсових і магістерських робіт.

Основні положення і результати дослідження впроваджено в освітній процес Мукачівського державного університету (довідка № 2395 від 22. 11. 2017 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-1025 від 27. 11. 2017 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1061-33/03 від 21. 09. 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. У роботах, опублікованих у співавторстві, особистим внеском є: [18]– обґрунтування сутності поняття «зв'язне мовлення дітей дошкільного віку» та висвітлення особливостей його формування в умовах інклюзії; [19] – визначення особливостей формування звукової культури дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через публікацію матеріалів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і результати дослідження обговорювались і отримали схвалення на засіданнях кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Мукачівського педагогічного університету (2012-2017 рр.), а також у виступах на:

– міжнародних науково-практичних конференціях: «Підготовка учителя начальних класов: проблеми и перспективи (Минск, 2013), «Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 2015), «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття» (Мукачево, 2017);

– всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 2013); «Сучасна вища і середня освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (Харків, 2013); «Актуальні аспекти та перспективи сучасної освіти та науки» (Мукачево, 2014); «Українська освіта і наука в ХХІ столітті: погляд молоді» (Харків, 2014); «Модернізація змісту дошкільної освіти в контексті сучасних вимірів» (Хмельницький, 2014), «Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми» (Мукачево, 2015), «Актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (Мукачево, 2016), «Вища школа і ринок праці:

інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація» (Мукачево, 2016), «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі» (Мукачево, 2016), «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження викладені у 30 наукових працях, з них 28 одноосібних, серед яких 7 статей опублікованих в українських наукових фахових виданнях, 1 стаття – у закордонному науковому періодичному виданні, 1 стаття – у колективній монографії, 1 стаття – в іншому виданні, 5 навчально-методичних розробок, 15 матеріалів доповідей і тез виступів на конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (287 найменувань) і 4 додатки (на 29 сторінках). Загальний обсяг дисертаційної роботи – 240 сторінок, із них 179 сторінок основного тексту, що містить 20 таблиць, 3 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення роботи; подано відомості про апробацію та впровадження результатів в педагогічну практику.

У першому розділі «**Теоретичні питання формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії**» проаналізовано ступінь розроблення проблеми у науковій літературі та освітній практиці, охарактеризовано психолого-педагогічні та фізіологічні особливості дітей з особливими потребами, психолого-педагогічні аспекти готовності вихователів до інклюзії; визначено педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти (ЗДО) до інклюзивної освіти у процесі професійної підготовки у вищій школі.

Сьогодні у світовій освітній практиці, окрім терміна «інтеграція» (від англ. integrate – об'єднувати в єдине ціле) використовують термін «інклюзія» (від англ. include – утримувати, охоплювати, мати, у своєму складі). Інтеграція передбачає адаптацію дитини до вимог системи, тоді як інклюзія полягає в адаптації системи до потреб дитини.

Аналіз результатів зарубіжних і вітчизняних наукових доробок свідчить, що досліджувана проблема знайшла відображення в таких напрямках: визначенні стратегій ефективного супроводу інклюзивної освіти (Е. Агафонова, Т. Вітер, Е. Кутєпова, М. Семаго, Н. Семаго, С. Федотова); з'ясуванні сутності поняття інклюзивна компетентність (М. Айбазова, К. Лавринець, І. Хафізулліна), обґрунтуванні методологічних і методичних підходів до формування готовності майбутніх педагогів до діяльності в умовах інклюзії (Г. Віневська, О. Воробйова, О. Гонєєв, М. Денисова, Е. Самарцева, Е. Слюсарєва).

У світовій освітній практиці існують три основні моделі організації освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я: скандинавсько-американська, російська та європейська.

Перша модель ґрунтується на тому, що діти повинні навчатися у звичайних освітніх установах, але при цьому необхідно створювати спеціальні освітні умови і відповідно підготувати педагогів. Друга модель – це модель преуальованого навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в спеціальних освітніх установах інтернатного типу. Недоліками цієї системи є соціальна ізоляція дітей та усунення батьків від їх виховання. Із цієї причини випускники закладів освіти інтернатного типу відчують труднощі подальшої інтеграції в соціум. Третя модель поєднує систему спеціальних освітніх установ і систему інтегрованого навчання, до того ж залежно від вікової категорії дітей. При цьому існує установка на те, щоб максимально забезпечити можливість кожному з батьків навчати своїх дітей з обмеженими можливостями здоров'я за місцем проживання, за наявності сприятливих чинників, зокрема створення спеціальних освітніх умов.

Аналіз науково-педагогічної літератури (Л. Білецька Т. Бут, В. Дюков, А. Колупаєва, М. Малофєєв, Ю. Найда, А. Наумов, О. Патрикєєва, Є. Пургіна, В. Шинкаренко) свідчить, що інклюзивна освіта – це особлива педагогічна система, що забезпечує навчання за індивідуальними навчальними планами та систематичний медико-соціальний та психолого-педагогічний супровід, охоплює різноманітний контингент дітей і диференціює освітній процес.

Загальне поняття «діти з особливими освітніми потребами» стосується тих дітей, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно охоплює дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей та дітей із соціально вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків).

Найбільшою групою «дітей з особливими освітніми потребами» є діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку, які мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами.

Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей: з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку; з мовленнєвими порушеннями; з порушеннями опорно-рухового апарату; зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі, сліпо-глухонімі та ін.); з емоційно-вольовими порушеннями та діти з аутизмом.

Навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється з урахуванням особливостей їхнього розвитку, використанням специфічних заходів та організаційних форм роботи, залежно від причин розладу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасній науці накопичено значний масив досліджень, присвячених проблемі підготовки вихователя до професійної діяльності, в тому числі в умовах інклюзії (О. Абдуліна, О. Безпалько, А. Белєнька, Л. Зданевич, О. Кучерявий, Л. Кондрашова, К. Крутій та ін.).

Підготовка вихователя до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, багатогранна і багатоаспектна проблема. Вона базується на сучасній

системі знань із загальної педагогіки, психології та методик навчання, а також на системі медичних (психопатологія, невропатологія) і дефектологічних знань (корекційна педагогіка, спеціальна психологія, спеціальні методики). Інклюзивна освіта передбачає особливі вимоги до професійної та особистісної підготовки педагогів. Окрім предметних та методичних знань, умінь, навичок педагога, важливими є знання психологічних закономірностей, особливостей вікового й особистісного розвитку дітей в умовах інклюзивного освітнього середовища, вміння реалізовувати різні способи взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища.

На основі результатів наукових досліджень готовність майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії розуміємо як інтегративне особистісне утворення, що обумовлене здатністю майбутніх вихователів здійснювати професійні функції в процесі інклюзивної освіти, ураховуючи різні освітні потреби дітей і забезпечуючи залучення дитини з обмеженими можливостями здоров'я в середовище ЗДО та створення умов для її розвитку та саморозвитку.

Для нашого дослідження важливим є питання співвідношення понять готовність і компетентність. Готовність є результатом підготовки, що охоплює мотиваційні, змістові та процесуальні характеристики. Компетентність розуміємо як найвищий етап готовності, синтез цінностей, мотивів, знань, умінь, досвіду здійснення конкретного виду діяльності.

На основі аналізу результатів наукової літератури, практики підготовки фахівців визначено *педагогічні умови* формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до інклюзивної освіти, а саме: реалізація контекстного підходу у формуванні мотиваційно-ціннісних установок з організації інклюзивної освіти дошкільників; синтезування змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу у спецкурсі «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями»; забезпечення наступності етапів (інформаційно-орієнтованого, квазіпрофесійного, діяльнісного) як поєднання теоретичної та практичної підготовки.

Єдність і взаємозв'язок визначених педагогічних умов можуть забезпечити ефективність підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

У другому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності вихователів до інклюзивної освіти в процесі професійної підготовки»** визначено критерії, показники рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до означеного виду діяльності, змодельовано процес формування їх готовності до організації інклюзивної освіти, описано методику реалізації педагогічних умов формування готовності вихователів до роботи в умовах інклюзії у процесі професійної підготовки і проаналізовано результати експериментального дослідження.

Для діагностики реального стану готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії розроблено критерії та показники для визначення рівнів її сформованості.

Мотиваційно-ціннісний критерій допомагає визначити сформованість сукупності мотивів, адекватних цілям і завданням інклюзивної освіти. Показниками, що відображають зміст критерію, є: усвідомлення значущості проблеми інтеграції дітей з обмеженими можливостями здоров'я в суспільство і можливості вибору ними способу здобуття освіти; стійка спрямованість на здійснення інклюзивного навчання в умовах ЗДО; сукупність мотивів різних видів (соціальних, пізнавальних, професійних, особистісного розвитку та самоствердження, власного благополуччя), спрямованих на здійснення педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Змістово-процесуальний критерій визначено як здатність педагогічно мислити в умовах інклюзивної освіти, наявність загальнонаукових і психолого-педагогічних знань з означеної проблеми. Основними показниками, що конкретизують цей критерій, визначено такі: наявність системи спеціальних психолого-педагогічних, медико-соціальних і методичних знань та досвіду пізнавальної діяльності, необхідних для роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзії; знання і розуміння специфіки роботи, технологій та методик педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти; знання й розуміння проблем дошкільників з обмеженими можливостями здоров'я, які навчаються разом із нормально розвиненими однолітками.

Продуктивно-результативний критерій – наявність засвоєних способів і досвіду виконання конкретних професійних дій у процесі інклюзивного навчання, які апробовані в квазіпрофесійній діяльності й під час педагогічної практики.

Самооцінний критерій забезпечує можливість діагностувати здатність до рефлексії в пізнавальній і квазіпрофесійній діяльності під час підготовки до організації інклюзивної освіти, а також до рефлексії професійної діяльності в умовах інклюзії. Основними показниками є такі здібності: аналізувати досвід реалізації ідей інклюзивного навчання, власний досвід пізнавальної та квазіпрофесійної діяльності, адекватно оцінювати її результати, власної пізнавальної та квазіпрофесійної діяльності, знаходити помилки й прагнути їх виправити; задовольняти потребу в професійному та особистісному зростанні та підвищенні рівня інклюзивної компетентності.

Дані констатувального експерименту свідчать про те, що формуванню інклюзивної компетентності майбутніх вихователів як компонента професійної готовності поки що не приділяють належної уваги. Майбутні вихователі не мають чіткого уявлення про інклюзивну освіту дітей з обмеженими можливостями здоров'я в ЗДО, слабо володіють технологіями виховання і навчання такої категорії дітей, не усвідомлюють важливості інклюзивної освіти та роботи щодо підвищення рівня власної інклюзивної компетентності. Так, виявилось, що більшість респондентів перебувають на нульовому (40,3 %) й низькому (50,7 %) рівнях сформованості готовності до роботи з дітьми

дошкільного віку в умовах інклюзії й всього 9 % респондентів належать до середнього рівня за сформованістю мотиваційної та когнітивної компетентностей, що є складниками готовності до роботи в умовах інклюзії.

З урахуванням результатів констатувального зрізу, змісту і структури досліджуваної категорії, вимог і принципів організації інклюзивної освіти розроблено модель формування готовності майбутніх вихователів до організації інклюзивної освіти у процесі професійної підготовки, що була апробована під час формувального експерименту (рис.1).

Запропонована модель формування готовності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки має прогностичний характер і є розгортанням ключових змістових (мотиваційна, когнітивна, рефлексійна) і ключових операційних компетентностей (діагностична, прогностична, конструктивна, організаційна, комунікативна, технологічна, корекційна, дослідницька). Ураховуючи загальні уявлення про структуру процесу, як компоненти моделі виокремлено: цільовий (мета, завдання, методологічні підходи, принципи); змістовий (основні напрями діяльності); операційний (етапи, форми, методи); оцінно-результативний (критерії, показники, рівні, результат). Системотвірним компонентом моделі є цільовий, що містить мету як ідеальний прообраз результату функціонування процесу, завдання – окремі (проміжні) цілі, передбачені дії (кроки) на досягнення проміжних результатів, а також принципи, які спрямовують педагогічну діяльність і весь процес навчання загалом, як способи досягнення педагогічних цілей, ураховуючи закономірності освітнього процесу.

Важливим компонентом моделі є змістовий, що представлений комплексом знань і вмінь із дисциплін психолого-педагогічного циклу (основи педагогіки, дошкільна освіта, основи логопедії, основи дефектології, психологія мовлення та ін.), а також спецкурсом «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями».

Операційний компонент моделі містить форми і методи навчання, які найбільш адекватно відображають мету функціонування моделі, а також етапи формування готовності майбутніх вихователів. Для досягнення поставлених цілей на кожному етапі формувального експерименту розроблено комплекс лекційних, семінарських і практичних занять, що забезпечують формування компонентів готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку, що мають особливі потреби.

Моделювання процесу допомогло комплексно зреалізувати педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню готовності майбутніх вихователів до інклюзії: реалізація контекстного підходу у формуванні мотиваційно-ціннісних установок з організації інклюзивної освіти дошкільників; синтезування змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу у формі спецкурсу «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями»; забезпечення наступності етапів (інформаційно-орієнтований, квазіпрофесійний, діяльнісний) формування готовності майбутніх вихователів до організації інклюзії в єдності теоретичної та практичної підготовки.

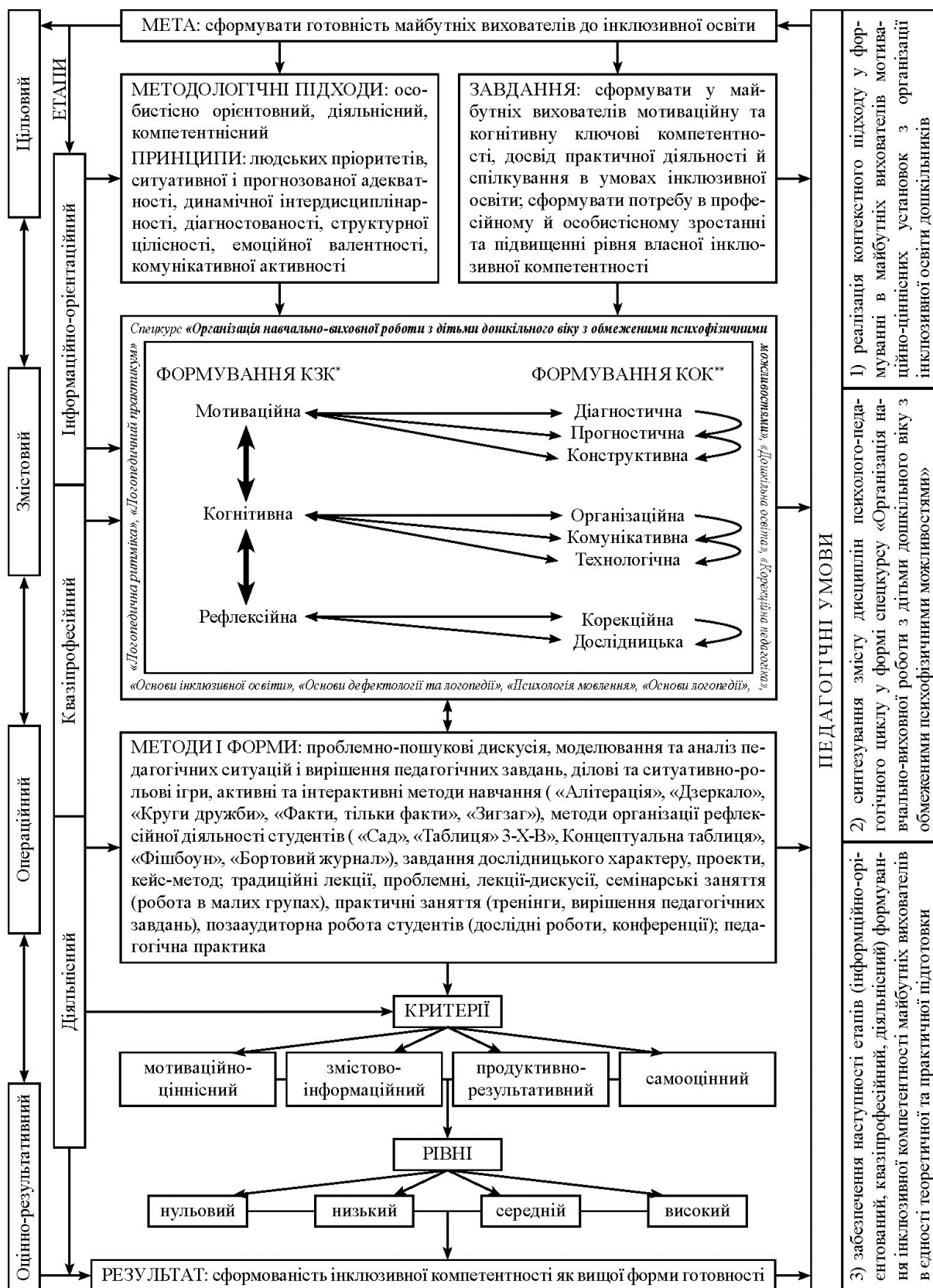

Рис. 2. Модель формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії

* КЗК — ключові змістові компетентності; ** КОК — ключові операційні компетентності

Реалізація першої педагогічної умови передбачає формування мотиваційної сфери та ціннісних установок майбутніх вихователів щодо організації роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії через застосування технології контекстного навчання. Тому для формування означеного виду готовності в закладі вищої освіти організовано таке навчання, яке забезпечує перехід, трансформацію одного типу діяльності (пізнавальної) в інший (професійний) з відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій, засобів, предметів і результатів.

Друга педагогічна умова спрямована на формування предметних і фахових компетентностей у процесі вивчення студентами спецкурсу «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями», який реалізує інтегративну функцію, оскільки його зміст охоплює комплекс знань та умінь з курсів інклюзивної педагогіки, корекційної педагогіки і спеціальної психології, а також питання розвитку, навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти, особливостей комплексного діагностичного обстеження дітей та комплектування освітніх установ для них.

Реалізація третьої педагогічної умови вимагає наступності етапів інформаційно-орієнтованого, квазіпрофесійного, діяльнісного) формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії, забезпечує єдність їх теоретичної та практичної підготовки. На кожному з етапів домінувала реалізація тієї чи іншої педагогічної умови.

На першому етапі (інформаційно-орієнтованому) поставлено за мету розвиток і поглиблення інтересу й ціннісного ставлення до інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в ЗДО, а також формування знань про способи організації інклюзії за кордоном і в Україні та досвіду пізнавальної діяльності, тобто формування мотиваційної та когнітивної ключових компонентів готовності. На першому етапі формувального експерименту внесено відповідні зміни в курс «Основи спеціальної педагогіки», що дало змогу студентам усвідомити значущість інклюзивного навчання для успішної соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я і сприяти формуванню ключових компетентностей майбутніх вихователів.

Метою другого етапу – квазіпрофесійного – є набуття та апробація ключових компетентностей в умовах, що моделюють майбутню професійну діяльність у процесі інклюзивної освіти. На другому етапі для експериментальної групи розроблено спецкурс «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями», зміст якого орієнтований на формування в студентів ключових компетентностей, що є складниками загальної готовності. Спецкурс розрахований на 90 годин, з них 16 год. лекцій, 14 год. – практичних, 60 год. – на самостійну та індивідуальну роботу. Мета та завдання курсу передбачали: сформувати знання основних понять інклюзії, особливостей і закономірностей розвитку дітей дошкільного віку з психофізичними вадами, комплексним діагностичним обстеженням дітей та комплектуванням освітніх установ для них, а також диференційованими та індивідуальними механізмами і прийомами

корекційного навчання і виховання. Спецкурс спрямований на підготовку майбутніх вихователів до формування корекційно-розвивального освітнього середовища, яке забезпечувало б соціалізацію дошкільників відповідно до особливостей їх розвитку.

Третій етап, діяльнісний, спрямований на подальший розвиток і застосування ключових компетентностей в практичній і дослідницькій діяльності студентів. На третьому етапі, який передбачав розвиток і застосування сформованих компетентностей у практичній та дослідницькій діяльності студентів, передбачено виконання практичних завдань.

Для реалізації мети дослідження на всіх етапах експериментальної роботи використано такі методи і форми навчання: проблемно-пошукові, дискусія, моделювання та аналіз педагогічних ситуацій і вирішення педагогічних завдань, ділові та ситуативно-рольові ігри, активні та інтерактивні методи навчання («Алітерація», «Дзеркало», «Круги дружби», «Факти, тільки факти», «Зигзаг»), методи організації рефлексійної діяльності («Сад», «Таблиця «З-Х-В», Концептуальна таблиця», «Фішбоун», «Бортовий журнал»), завдання дослідницького характеру, метод проектів, кейс-метод; традиційні лекції, проблемні лекції, лекції-дискусії, семінарські заняття (робота в малих групах), практичні заняття (тренінги, вирішення педагогічних завдань), позааудиторна робота студентів (дослідні роботи, конференції та ін.); педагогічна практика.

Результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили позитивну динаміку показників формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії. Порівняльні кількісні дані експериментального дослідження представлені у таблиці.

Таблиця

Порівняльний аналіз рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії на початковому й кінцевому етапах експерименту

Рівні сформованості готовності	До експерименту		Після експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Нульовий	40,3%	40,6%	38,8%	-
Низький	50,7%	52,2%	50,7%	14,5%
Середній	9%	7,2%	10,5%	53,6%
Високий	-	-	-	31,9%

У процесі дослідження встановлено, що високого рівня готовності до роботи в умовах інклюзії досягли 31,9 %, середнього – 53,6 % майбутніх вихователів, на низькому рівні залишилося лише 14,5 % студентів, які взяли участь у дослідно-експериментальній роботі, а дані до експериментального зрізу свідчать про те, що майже всі студенти як контрольної, так і експериментальної груп в основному розподілилися за двома нижчими рівнями сформованості готовності – нульовим (40,6 %) і низьким (52,2 %).

Результати дослідно-експериментальної роботи дають підстави зробити висновки про ефективність розробленої моделі та педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії у процесі професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що навчання та виховання дітей з особливими потребами є сьогодні однією з актуальних проблем української системи освіти. Незважаючи на достатньо вагомий науковий доробок в цій галузі, залишаються не розв'язаними низка питань, що стосується різних підходів до тлумачення різних понять дослідження, зокрема «інклюзія», «моделі інклюзії» «інклюзивна компетентність», «готовність до роботи в умовах інклюзії». У нашому розумінні інклюзивна освіта – це особлива система, що забезпечує навчання і виховання за індивідуальними планами та систематичний медико-соціальний та психолого-педагогічний супровід, охоплює різноманітний контингент дітей і диференціює освітній процес.

2. На підставі даних, отриманих під час констатувального етапу експерименту, зроблено висновок про те, що формуванню професійної готовності майбутнього вихователя ще не приділяється належна увага. Майбутні фахівці слабо орієнтуються у змісті основних понять «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивна компетентність вихователя», не мають цілісних уявлень про методологію та принципи організації інклюзивної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я, слабо володіють знаннями про технології інклюзивної освіти, не усвідомлюють важливості такої освіти та шляхів роботи над розвитком власної інклюзивної компетентності

3. На основі аналізу психологічної і педагогічної літератури визначено цілісну структуру готовності педагога як сукупності загальних, базових, спеціальних і окремих компетентностей, що становлять загальну готовність вихователя до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії. Сформульовано визначення готовності до організації інклюзії, як інтегративного особистісного утворення, що зумовлює здатність майбутніх фахівців реалізовувати професійні функції в процесі інклюзивної освіти, урахувавши різні освітні потреби дітей, і забезпечувати їх залучення в середовище освітнього закладу, створювати умови для їх розвитку та саморозвитку. До структури готовності майбутніх вихователів належать ключові змістові й ключові операційні компетентності.

4. Уточнено зміст критеріїв та показників для визначення рівнів сформованості готовності до роботи в умовах інклюзії. Критеріями сформованості готовності майбутніх вихователів є: мотиваційно-ціннісний – сформованість сукупності мотивів, адекватних цілям і завданням інклюзивної освіти; змістово-інформаційний – наявність комплексу знань і досвіду пізнавальної діяльності, необхідних для здійснення інклюзивної освіти; продуктивно-результативний – наявність засвоєних способів для вирішення конкретних професійних завдань у процесі інклюзивної освіти; самооцінний – наявність здатності до рефлексії в пізнавальній і квазіпрофесійній діяльності в умовах підготовки до здійснення інклюзивної освіти, а також до рефлексії в

професійній діяльності в умовах інклюзії. З урахуванням виокремлених критеріїв і відповідних їм показників виявлені чотири рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії: нульовий, низький, середній, високий.

5. На основі аналізу наукової літератури та емпіричного досвіду психолого-педагогічної підготовки розроблено модель формування готовності майбутніх вихователів до досліджуваного виду діяльності, яка відображає такі методологічні підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) і принципи (людських пріоритетів, ситуативної і прогнозованої адекватності, динамічної інтердисциплінарності, діагностованості, структурної цілісності, емоційної валентності комунікативної активності). Модель також містить послідовність взаємозумовлених етапів: інформаційно-орієнтованого, квазіпрофесійного й діяльнісного. Перший етап, інформаційно-орієнтований, спрямований на формування позитивної мотивації до педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти та здатності педагогічно мислити на основі комплексу знань, необхідних для здійснення інклюзивної освіти. На цьому етапі відбувається формування в майбутніх вихователів мотиваційного й когнітивного компонентів інклюзивної компетентності майбутніх вихователів. Другий етап, квазіпрофесійний, спрямований на набуття досвіду практичної діяльності в умовах, що моделюють майбутню професійну діяльність у процесі інклюзивної освіти, й аналізу власної навчальної та квазіпрофесійної діяльності. Цей етап характеризується формуванням переважно операційного та рефлексійного компонентів готовності майбутніх вихователів. Третій етап, діяльнісний, спрямований на подальший розвиток інклюзивної компетентності майбутніх вихователів і застосування сформованих ключових операційних компетентностей у практичній діяльності.

6. У результаті дослідно-експериментальної роботи перевірено ефективність педагогічних умов, що сприяють формуванню готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії: реалізація контекстного підходу у формуванні мотиваційно-ціннісних установок з організації інклюзивної освіти дошкільників; синтезування змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу у спецкурсі «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями»; забезпечення наступності етапів (інформаційно-орієнтованого, квазіпрофесійного, діяльнісного) як поєднання теоретичної та практичної підготовки.

7. На всіх етапах реалізації педагогічних умов і моделі використовувалися активні форми (лекції-візуалізації, лекції-дискусії, практичні заняття, позааудиторна робота, педагогічна практика) методи навчання (ділові ігри, вирішення проблемних педагогічних завдань, дискусії, метод проектів, інтерактивні методи навчання «Круги дружби», «Факти, тільки факти», «Зигзаг» та ін.). Крім того, мети дослідження досягли введенням у зміст навчання майбутніх вихователів спецкурсу «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями», який зреалізував інтегративну функцію в цілісному процесі професійної підготовки студентів.

8. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи з формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії засвідчив позитивну динаміку. Для відображення динаміки в експериментальній групі проведено зрізи для визначення рівня сформованості мотиваційного, когнітивного, рефлексійного та операційного компонентів готовності після кожного етапу, а потім визначено загальний рівень сформованості готовності майбутніх вихователів. У 42,2 % майбутніх вихователів, які брали участь у формувальному експерименті, діагностовано високий рівень сформованості готовності. Рівні сформованості готовності студентів контрольних груп значно відрізняються від студентів експериментальних груп: майже всі студенти розподілені між нульовим і низьким рівнями й тільки 6,4 % досягли середнього рівня.

Основні перспективи дослідження пов'язані із застосуванням отриманих результатів в організації та оптимізації педагогічного процесу в сфері професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вихователів. Надалі передбачено розроблення технологій підготовки майбутніх вихователів до формування корекційно-розвивального освітнього середовища у ЗДО, роботи з неконтактними дітьми та їх батьками.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Кас'яненко О. М. Формування професійного потенціалу майбутнього вихователя: риторичний аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. XLIII–XLIV. С. 57–60.
2. Кас'яненко О. М. Сучасні підходи до організації інклюзивного навчання. *Проблеми сучасного педагогічного образования. Сер.: Педагогіка и психология* : сб. статей. Ялта: РИО КГУ, 2014. Вип. 46, ч. 5. С. 96–100.
3. Кас'яненко О. М. Специфіка ознайомлення з книгою дошкільників з особливими потребами. *Педагогіка і психологія: зб. наук. праць / за заг. ред.: І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної*. Харків, 2015. Вип. 49. С. 86–95.
4. Кас'яненко О. М. Індивідуальний підхід до формування виразного мовлення в умовах інклюзивного навчання. *Професійна підготовка майбутнього педагога в умовах сучасної освітньої парадигми*: монографія. Київ: Кондор, 2015. С. 161–168.
5. Кас'яненко О. М. Особливості організації навчання дошкільників з вадами слуху в ДНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*. Ужгород, 2016. № 1 (38). С. 134–138.
6. Кас'яненко О. М. Специфіка розвитку мовлення дошкільників з вадами слуху в умовах інклюзії. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*: зб. наук. праць. Мукачево: МДУ, 2016. Вип. 1 (3). С. 116–119.

7. Кас'яненко О. М. Особливості співпраці освітніх закладів та сім'ї у вихованні дитини з особливими потребами. *Вісник Черкаського університету. Серія "Педагогічні науки"*. Черкаси, 2017. № 11. С. 39–45.

8. Кас'яненко О. М. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності вихователів до інклюзивного навчання в процесі професійної підготовки. *Children & Schools*. Oxford: Oxford University Press, 2017. Issue 4(2), Volume 39. P. 1062–1067.

9. Кас'яненко О. М. Моделювання процесу формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. Запоріжжя: КПУ, 2017. Вип. № 56 (109)–57(110). С. 496–504.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Особливості організації інклюзивного дошкільного навчального закладу. *Дошкільна і початкова освіта: досягнення, проблеми, перспективи. Своєчасне виявлення та корекція розвитку дітей з особливими потребами як важлива умова успішної їх підготовки до школи*. Мукачєво, 2012. С. 62–63.

11. Інклюзивна освіта: сутність та основні завдання. *Методологія сучасних наукових досліджень*: матеріали X наук.-практ. конф. молодих учених ХНПУ ім. Г. С. Сковороди (м. Харків, 24–25 жовтня 2013 р.) / за заг. ред. К. А. Юр'євої. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. С. 49–50.

12. Кас'яненко О. М. Здоров'язбережувальна компетенція в контексті інклюзивної освіти. *Сучасна вища і середня освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика*: наук.-практ. конф. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди (м. Харків, 22 листопада 2013р.). Харків, 2013. С. 52–53.

13. Кас'яненко О. М. Підготовка учителя начальної школи к інклюзивному образованию. *Підготовка учителя начальних классов: проблеми и перспективи*: матеріали III Междунар. науч.-практ. конф. (г. Минск, 14 ноября 2013 г.) / БГПУ им. М.Танка. Минск: БГПУ, 2013. С. 53–54.

14. Кас'яненко О. М. Інноваційні технології розвитку мовлення дошкільників з особливими потребами здоров'я. *XIX щорічна науково-практична конференція «Актуальні аспекти та перспективи сучасної освіти та науки»*: зб. наук. праць (м. Мукачєво, 04 квітня 2014 р.) / Педагогічний факультет кафедри педагогіки й методики дошкільної і початкової освіти МДУ. Мукачєво: МДУ, 2014. С. 81–83.

15. Кас'яненко О. М. Підготовка фахівців дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзії. *Українська освіта і наука в XXI столітті: погляд молоді*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Храків, 22–23 травня 2014 р.). Харків: ХНПУ, 2014. С. 32–34.

16. Кас'яненко О. М. Специфіка роботи з неконтактними дітьми в сучасному ДНЗ. *Модернізація змісту дошкільної освіти в контексті сучасних вимірів*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 29 вересня 2014 р.). Хмельницький: ХГПА, 2014. С. 95–98.

17. Кас'яненко О. М. Шляхи реалізації інклюзивної освіти в українських ДНЗ. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах*

поглиблення євроінтеграційних процесів: зб. тез доповідей Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 14–15 травня 2015р.). Мукачево, 2015. С. 136–138.

18. Пазяк М. В., Кас'яненко О. М. Формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в умовах інклюзії. *Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів (м. Мукачево, 22–24 жовтня 2015 р.). Мукачево, 2015. С. 203–205.

19. Півкач О. В., Кас'яненко О. М. Особливості формування звукової культури мовлення у дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів (м. Мукачево, 22–24 жовтня 2015 р.). Мукачево, 2015. С. 215–217.

20. Кас'яненко О. М. Організація роботи групи ДНЗ, в якій є діти з особливими потребами. *Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 19–20 травня 2016 р.). Мукачево, 2016. С. 85–87.

21. Кас'яненко О. М. Спільна діяльність освітніх закладів та сім'ї у вихованні дитини з особливими потребами. *Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація*: Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 19–21 жовтня 2016р.). Мукачево, 2016. С. 95–97.

22. Бобирєва О. С., Кас'яненко О. М. Формування моральних якостей у дитини дошкільного віку засобами етнопедagogіки. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції молодих учених і студентів (м. Мукачево, 27–28 жовтня 2016 р.). Мукачево, 2016. С. 116–117.

23. Кас'яненко О.М. Музикотерапія, як засіб формування корекційно-розвивального середовища дитини дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття* : матеріали I Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 20–21 квітня 2017 р.). Мукачево: РВВ МДУ, 2017. С. 120–123.

24. Кас'яненко О. М. Співдружність з батьками як умова компенсуючого виховання дітей з особливими потребами. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 17–18 травня 2017 р.) / гол. ред. Т. Д. Щербан. Мукачево: РВВ МДУ, 2017. С. 58–60.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

25. Кас'яненко О. М. Курс лекцій з дисципліни “Виховання обдарованих дітей дошкільного віку” для студентів спеціальності 7.01010101 «Дошкільна освіта». Мукачево: МДУ, 2013. 119 с.

26. Кас'яненко О. М. Казкотерапія як ефективний прийом роботи в умовах інклюзії. *Теорія та методика навчання: проблеми та пошуки*: зб. наук. праць. Харків, 2014. Вип. 8. С. 82–88.

27. Кас'яненко О. М. Курс лекцій з дисципліни «Спецкурс: Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими фізичними можливостями» для студентів спеціальності 7.01010101 «Дошкільна освіта». Мукачево: МДУ, 2014. 177 с.

28. Кас'яненко О. М. Методичні матеріали для забезпечення самостійної та індивідуальної роботи студентів з дисципліни «Логопедичний практикум». Мукачево: МДУ, 2014. 64 с.

29. Кас'яненко О. М. Курс лекцій з дисципліни «Логопедична ритміка» для студентів напрям підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Мукачево: МДУ, 2016. 95 с.

30. Кас'яненко О. М. Курс лекцій з дисципліни «Основи інклюзивної освіти» для студентів напрям підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Мукачево: МДУ, 2017. 70 с.

АНОТАЦІЇ

Кас'яненко О. М. Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. — Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2018.

У дисертації досліджено стан розроблення проблеми в науково-педагогічній літературі та освітній практиці, конкретизовано сутність основних понять дослідження, охарактеризовано психолого-педагогічні та фізіологічні особливості дітей з особливими потребами. Розроблено діагностичну методику визначення рівнів готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії. Обґрунтовано модель та експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії.

За результатами дослідження впроваджено у практику закладів вищої освіти спецкурс «Організація навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими психофізичними можливостями».

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти дошкільного віку, майбутній вихователь, формування готовності, педагогічні умови формування готовності.

Касьяненко О. М. Формирование готовности будущих воспитателей к работе с детьми дошкольного возраста в условиях инклюзии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. — Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2018.

В диссертации исследовано состояние разработки проблемы в научно-педагогической литературе и образовательной практике, конкретизированы сущность основных понятий исследования, охарактеризованы психолого-педагогические и физиологические особенности детей с особыми потребностями. Разработана диагностическая методика определения уровней

готовности будущих воспитателей к работе с детьми дошкольного возраста в условиях инклюзии. Обоснованы и экспериментально проверены модель и педагогические условия формирования готовности студентов к работе с детьми дошкольного возраста в условиях инклюзии.

По результатам исследования внедрен в практику учреждений высшего образования спецкурс «Организация учебно-воспитательной работы с детьми дошкольного возраста с ограниченными психофизическими возможностями».

Ключевые слова: инклюзия, дети дошкольного возраста, будущий воспитатель, формирование готовности, педагогические условия формирования готовности.

Kasyanenko O. M. Formation of readiness of future educators for work with children of preschool age in conditions of inclusion. — Manuscript.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the speciality 13.00.04 — Theory and Methodology of Professional Education. — Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2018.

The thesis investigates the state of the problem development in scientific literature and educational practice, specifies the essence of the main concepts of the 'readiness for work with children of preschool age in conditions of inclusion' study; 'competence of the future educator to the organization of inclusive education', the psychological, pedagogical and physiological features of children with special needs are described.

The criteria and indicators content for determining the levels of future educators readiness formation for work with children of preschool age in the conditions of inclusion is specified. The criteria of future educators readiness formation are: motivationally-valuable — the motives complex formation, adequate to the goals and objectives of inclusive education; content-informational — availability of knowledge and cognitive activity experience complex necessary for the inclusive education implementation; productive — the presence of methods for solving specific professional problems in the process of inclusive education; self-estimating — the ability to reflect in cognitive and quasi-professional activity in the context of preparation for the inclusive education implementation, as well as to the reflection in professional activity in the conditions of inclusion. Taking into account the distinguished criteria and their respective indicators, four levels of the readiness formation of future educators to the work with preschool children in the conditions of inclusion have been identified: zero, low, medium, high.

On the basis of the scientific literature analysis and the empirical experience of psychological and pedagogical preparation, a model of future educators readiness formation for the investigated type of activity, which reflects the purpose, tasks, methodological approaches (personally-oriented, activity-oriented, competence) and principles (human priorities, situational and predictive adequacy, dynamic interdisciplinarity, diagnosis, structural integrity, emotional valency of communicative activity). The developed model of future educators readiness formation in the process of professional training has a prognostic character and is the deployment of key content (motivational, cognitive, reflective) and key operational competencies (diagnostic, prognostic, constructive, organizational, communicative,

technological, corrective, research). A content component is one of the most important components in the model, and it is presented by a complex of knowledge and skills from the disciplines of the psychological and pedagogical cycle (the foundations of pedagogy, preschool education, the basis of speech therapy, the basis of defectology, speech psychology, etc.), and with the special course 'Organization of educational work with children of preschool age with limited psychophysical possibilities'. The operating component of the model contains the forms and methods of training that most adequately reflect the purpose of the model's functioning.

The model also contains a sequence of interdependent stages: informationally-oriented, quasi-professional and activity-oriented. The first informationally-oriented stage is aimed at forming a positive motivation for pedagogical activity in the conditions of inclusive education and at the ability to think pedagogically on the basis of knowledge necessary for the inclusive education implementation. The second quasi-professional stage is aimed at gaining practical experience in conditions that simulate future professional activity in the process of inclusive education and at the analysis of its own educational and quasi-professional activity. This stage is characterized by the formation of predominantly operational and reflective components of future educators readiness. The third activity-oriented stage is aimed at further development of future educators inclusive competence and at application of the formed key operational competencies in practice.

As a result of experimental work, the effectiveness of pedagogical conditions that contribute to the successful formation of future educators readiness to the work with preschool children in the conditions of inclusion is checked: context approach realization in the formation of motivationally-valuable facilities for the organization of preschoolers inclusive education; synthesis of disciplines content of psychological and pedagogical cycle in the special course 'Organization of educational work with children of preschool age with limited psychophysical possibilities'; provision of stages continuity (informationally-oriented, quasi-professional, activity-oriented) as a combination of theoretical and practical training.

According to the results of the research, the special course 'Organization of educational work with children of preschool age with limited psychophysical possibilities' was implemented into the practice of higher education institutions.

Key words: inclusive education, children of preschool age, future educator, formation of readiness, pedagogical conditions of formation of readiness.

Підписано до друку 15.05.2018 р.
Формат 60×84/16
Папір друк. Друк офсетний
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 06/22/2-13

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (035) 40 08 12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, видавників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.
ФОП Осадца Ю.В.